

A FOGYASZTÓI MAGATARTÁS VIZSGÁLATA A MEGTAKARÍTÁS–JELLEGŰ BIZTOSÍTÁSOKKAL SZEMBEN¹

Egy romániai kistérség példáján

Zakariás Adrienn – Lőrincz Annamária – György Ottilia²

ABSZTRAKT

A román állami nyugdíjrendszer I. pillérét évek óta költségvetési hiány jellemzi, ami várhatóan fokozódni fog. A nyugdíjasok pénzügyi biztonságát a II. pillér sem garantálja. Ezért egyre nagyobb szerep jut a magánnyugdíjpénztárakba történő opcionális befizetéseknek, az öngondoskodásnak, a személyes megtakarításnak. A felelős tartalékolásnak számos formája áll a romániai és köztük az erdélyi, székellyöldi lakosok rendelkezésére: a tartós bankbetétektől a kötvényeken, állampapírokon keresztül a világpiaci részvényekig. A biztosítási termékek között létezik egy olyan csoport, melyet megtakarítás-jellegű biztosításoknak nevezhetünk, és amelyek célja a jövőbeni önfenntartás, valamint a hosszú távú pénzügyi célok elérése.

Jelen kutatásban a Csíki-medence lakóinak attitűdjét vizsgáljuk az ilyen megtakarítási célt szolgáló biztosítási termékekkel szemben. Primér kérdőíves felméréssel tanulmányozzuk, mennyire ismert egy kisváros és vonzáskörzetében a biztosítások ezen csoportja, milyen takarékoskodási magatartás jellemzi a lakosokat, illetve hogyan vélekednek a jövőbeni anyagi biztonságukról és az állam szerepéről a nyugdíjak folyósításában.

A felmérés legfontosabb eredményei alapján elmondható, hogy a hosszú távú takarékoskodás összefügg egyes szocio-demográfiai tényezőkkel, különösen az életkorral és a jövedelemmel. Ezzel szemben a lakóhely és munkahely típusa, a nem, valamint a családi állapot nem mutatott szignifikáns kapcsolatot az előrelátó tartalékolással. A megtakarítás-jellegű biztosítások azok körében bizonyultak

1 Lőrincz Annamária köszönetet mond a Magyarország Collegium Talentum programja támogatásáért.

2 Zakariás Adrienn egyetemi hallgató, Általános Közgazdaság szak, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Kar. E-mail: zakariasadrienn@uni.sapientia.ro.

Lőrincz Annamária doktorandusz, Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, egyetemi tanársegéd, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Kar, Gazdaságtudományi Tanszék. E-mail: lorinczannamaria@uni.sapientia.ro.

György Ottilia egyetemi adjunktus, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Kar, Gazdaságtudományi Tanszék. E-mail: gyorgyottilia@uni.sapientia.ro.

népszerűnek, akik megbízhatónak tartják a biztosítókat és jól ismerik a II. nyugdíjpillér őket érintő vonatkozásait.

JEL-kódok: G51, G52, G40, G22

Kulcsszavak: fogyasztói magatartás, életbiztosítás, nyugdíjbiztosítás, megtakarítás, nyugdíjrendszer, magánnyugdíj-alapkezelő

1. BEVEZETÉS

Az állami nyugdíjrendszerek Európa-szerte komoly terhelésnek vannak kitéve a jelentős demográfiai változások miatt. A biztosítótársaságok kulcsszerepet játszanak a jövő nyugdíjrendszerében, mivel termékeikkel képesek megfelelő jövedelmet garantálni a nyugdíjazás után. A hosszú élet, a nyugdíjkorhatár megélése pozitív esemény, amelyre a biztosítók szempontjából nem kárként kell tekinteni, hanem akként, hogy az arra való felkészülés „adekvát módja a megtakarítás” (Németh, 2003). A nyugdíjbiztosítás és más életbiztosításos termékkonstrukciók inkább tartalékolásnak tekinthetők és nem kockázati események elleni védekezésnek. Felépítésük által azonban segítik azt is, hogy olyan veszélyhelyzet ellen tudjon védelmet élvezni a biztosított, ami megakadályozza a nyugdíjas korra történő megtakarítást (Németh, 2011).

A kutatás célja a Csíki-medence (Csíkszereda város és vonzáskörzete) lakói megtakarítási szokásainak, nyugdíjak iránti attitűdjének és megtakarítás-jellegű biztosításokkal kapcsolatos magatartásának felmérése.

Németh et al., (2007) szerint a jövedelmi helyzet, a családi állapot és kockázati attitűd determinálja az egyes személybiztosítások választását. Ezért a tanulmányban vizsgáljuk, hogy szignifikáns kapcsolat van-e a Csíki-medencében lakók jövedelme, családi állapota, kockázati attitűdje és a megtakarítás-jellegű biztosítások igénybevétele között. Emellett egyéb szocio-demográfiai jellemzőket is bevonunk a vizsgálatba Hosszu (2014) kutatása alapján, mint a nem, az életkor, az iskolai végzettség, a lakóhely és munkahely típusa (állami vagy magán, vezető vagy beosztott).

Németh et al., (2007) szerint továbbá az egyének életvitele, pénzhez való viszonya (pl. takarékoskodásról való vélekedés) és a biztosítási piacról való ismeretei is befolyásolják a különböző biztosítástípusok iránti igényt és a választásukkal kapcsolatos attitűdöt. Ezek azonban nem determinálják, hanem inkább „modulátorként” árnyalják a döntési folyamatot. A felmérésben tanulmányozzuk a kapcsolatot a biztosítások ismerete, a nyugdíjazásra történő tudatos készülés és az életbiztosítások választása között.

2. A BIZTOSÍTÁS MINT MEGTAKARÍTÁSI TERMÉK

A megtakarítások 3 fő csoportját különböztethetjük meg: rendszeres megtakarítások, alkalmi megtakarítások és maradvány jellegű megtakarítások (Sági–Sóvágó, 2003). Rendszeres megtakarításnak a hosszú lejáratú értékpapírok vásárlása vagy valamilyen típusú biztosítás kötése, alkalmi megtakarításnak a likvid részvények és rövid lejáratú bankbetétek számítanak, míg maradvány jellegű megtakarításhoz sorolhatjuk a hónap végén megmaradt készpénzt vagy a lakossági folyószámla pozitív egyenlegét.

A biztosítási tevékenység szerződésen alapuló kötelezettségvállalás, amely során a tevékenységet végző megszervezi a hasonló kockázatoknak kitett személyek közösségét és statisztikai eszközökkel felméri a biztosítható kockázatokat. A biztosítók a kockázatokat átvállalják és beszedik annak ellenértékét. Egyrészt a biztosítási események rendezésére képeznek tartalékokat, másrészt bizonyos konstrukcióik lehetővé tesznek felhalmozást az ügyfelek számára (Tatay, 2009). A következőkben az utóbbi, felhalmozást, megtakarítást is támogató biztosítástípusokat mutatjuk be.

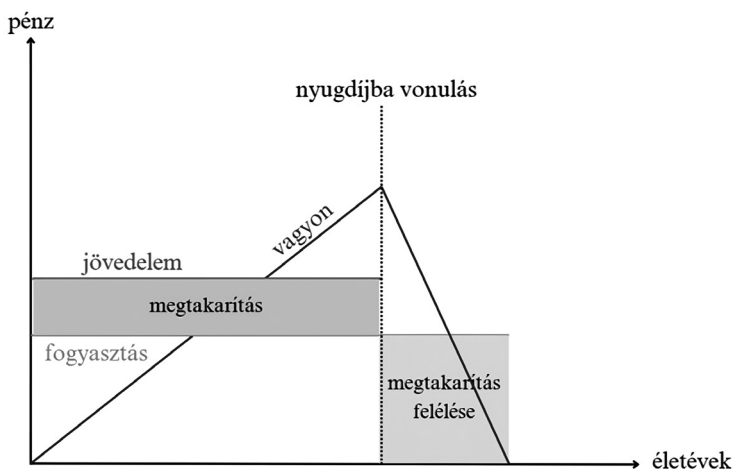
- A tanulmányi vagy gyermekcélú biztosítás által a szülő, gyereke kiskorától rendszeresen megtakarít annak érdekében, hogy a gyerek oktatási költségei a jövőben fedezve legyenek. Ez a biztosítási típus hasonló, mint egy tartós bankbetét, azonban független az államtól és a bankrendszerrel és a megtakarítást szakértők, alapkezelők fektetik be. A befizetett összeg nem vész el, sőt hozamot termel. A pénzt a kedvezményezett gyerek vagy megkapja egészében vagy részletekben, vagy átalakítható akár életbiztosítássá. Káreset hiányában általában a gyerek 18. életévének betöltésekor jut hozzá a szülei által összegyűjtött összeghez, ami elsősorban a továbbtanulását hivatott segíteni, de újabban akár más életpálya elkezdését segítő tervre is költethető, például vállalkozás indítására.
- A nyugdíjbiztosítások logikailag az életbiztosításokhoz tartoznak, azonban kiemelt társadalmi jelentőségük miatt az állam általában külön kezeli ezen termékeket. Lehetőséget biztosítanak tőkefelhalmozásra, mely nyugdíjba vonuláskor járadékra váltható. Nyugdíjbiztosítások esetében jellemző az állam részéről az adókedvezmények nyújtása vagy akár különálló intézményrendszer (pl. nyugdíjpénztár vagy nyugdíjalapok) felállítása is (Banyár, 2016).
- A hagyományos és befektetési (unit-linked) életbiztosítások célja, hogy támogatást nyújtsanak a biztosított személynek váratlan élethelyzetekben, amikor anyagi helyzete megváltozik, vagy segítséget adnak az elhunyt hátramaradtjainak, hogy megbirkózzanak a szeretett személy elvesztésével járó pénzügyi nehézségekkel (Bartók, 2019). A kockázati életbiztosítás csak a biztosított halála esetén fizet és általában egy meghatározott időtartamra szól. Ezzel

szemben az elérési vagy term fix életbiztosítás a lejáratkor (például nyugdíjba vonulás vagy házasságkötés) mindenképpen kifizetéssel jár. A vegyes életbiztosítás akár a biztosított halálakor az örökösnek, akár a szerződés lejáratkor a biztosítottnak kifizetést ígér. A unit-linked vagy befektetési egységekhez kötött életbiztosítást az 1950-es években vezették be Angliában. Ez a típus a vegyes életbiztosítási szolgáltatásokat befektetési lehetőségekkel kombinálja. „A biztosító többfajta eszközalapot ajánl fel az ügyfeleknek, és ők szabadon választják meg, hogy melyikbe és milyen arányban fektesse be a biztosító a pénzüket. Az alapok lehetnek kötvényalapok (hazai-, nemzetközi-, állam- vagy vállalati kötvényalapok), részvényalapok (országra, iparágra, indexre stb. specializált alapok), vagy ingatlan és egyéb alapok. A biztosítás nevében a „unit”, illetve az „egység” azt fejezi ki, hogy az eszközalapokban az ügyfél pénzét – a befektetési alapokkal megegyezően – egységekben tartják nyilván. Az egységek számát összeszorozva azok pillanatnyi árfolyamával kapjuk meg a számlán található pénz aktuális értékét.” (Banyár, 2016).

Franco Modigliani olasz származású közgazdász, aki a megtakarítási magatartás úttörő elemzéséért kapott közgazdasági Nobel-díjat, az 1950-es években megalkotta életciklus hipotézisét. Eszerint az egyén aktív életpályája során vagyont halmoz fel, megtakarít. Feltételezve, hogy ezután nincs jövedelme, feléli a felhalmozott vagyont, ahogy ezt az 1. ábra szemlélteti (Modigliani, 1988).

1. ábra

Modigliani életciklus fogyasztás- és megtakarítás elmélete

Forrás: saját szerkesztés (2024)

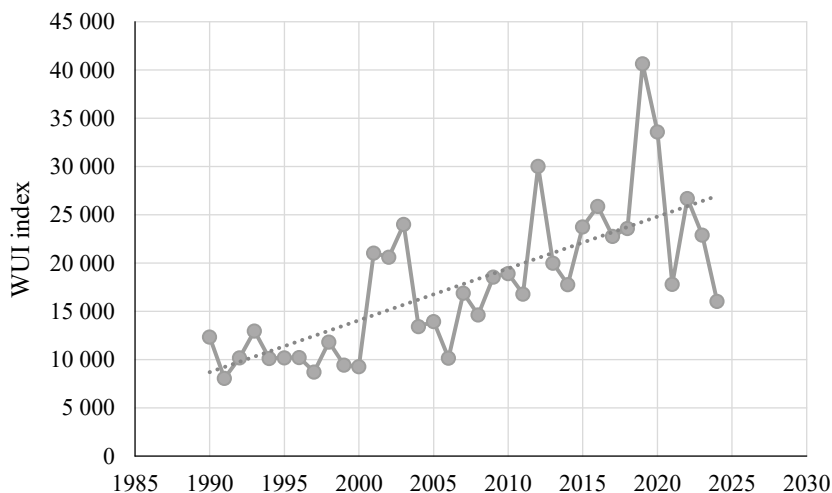
Modigliani szerint tehát az emberek úgy tervezik meg fogyasztásukat, hogy az változatlan szinten maradjon mind az aktív, mind a nyugdíjas éveik alatt.

Az empirikus vizsgálatok azonban nem igazolják Modigliani életciklus elméletének azon feltevését, hogy az idősök az aktív éveik alatt felhalmozott vagyont a nyugdíjba vonulás és halál közötti időszakaszban teljesen felélnék (Buzási, 2008). Ennek okai között lehet a jövő kiszámíthatatlansága és az utódok iránti gondoskodás is. Ezért az olasz-amerikai közgazdász hipotézisét óvatossági és örökhatványi motiváció beépítésével kezdték kibővíteni a kutatók. Kimutatták, hogy a megtakarítás és bizonytalanság között van összefüggés (Lusardi, 1998; Carrol-Samwick, 1998), ezért a bizonytalanságot is vizsgálni kell a megtakarítási viselkedés modellezésekor. A bizonytalanság vizsgálata pedig elvezet minket a biztosítások témaköréhez. Továbbá korábbi kutatásokban azt is megállapították, hogy nem a megtakarítási képesség, hanem a megtakarítási hajlandóság befolyásolja a háztartások megtakarításainak nagyságát (Kasilingham–Jayabal, 2011).

Az elmúlt évek számos eseménye, többek között a globális pénzügyi válság, a kereskedelmi konfliktusok, a politikai polarizáció, a katonai hadműveletek, valamint a világjárvány aggodalmakra adott okot, növekvő bizonytalansághoz vezetett, ami 2019-ben tetőzött. A jövőben rejlő bizonytalanságot többféleképpen meg lehet ragadni személyes szinten: a jövedelem varianciája (Lusardi, 1998; Carrol-Samwick, 1998), a fő kereső foglalkozása (Lusardi, 1998), a munkahely elvesztésének szubjektív valószínűsége (Lusardi, 1998), a jövedelem logaritmusa varianciájának logaritmusa (Carrol-Samwick, 1998) stb. Makroszintű mérésére az utóbbi években több eljárást is kidolgoztak. Létrejött például a Világ Bizonytalansági Indexe (*WUI – World Uncertainty Index*) nevű mutatószám, mely az egyes országok gazdasági jelentéseiben előforduló „bizonytalanság” szó gyakoriságán alapszik (Ahir et al., 2022). Eszerint 1990 óta növekvő trendet mutat a bizonytalanság világszinten.

2. ábra

A Világ Bizonytalansági Indexének időszora 1990-2024 között

Forrás: saját szerkesztés a World Uncertainty Index adatbázisa alapján (2024)

Frank Knight amerikai közgazdász „Kockázat, bizonytalanság és nyereség” (*Risk, Uncertainty and Profit - 1921*) című könyve szerint „a bizonytalanság két komponensből, mérhetőből és nem mérhetőből tevődik össze. A biztosítások elsősorban a mérhető bizonytalansággal foglalkoznak.

3. A MEGTAKARÍTÁSOK ÉS MEGTAKARÍTÁS-JELLEGŰ BIZTOSÍTÁSOK NÉPSZERŰSÉGE EURÓPÁBAN

Az 1953-ban alapított brüsszeli székhelyű Európai Biztosítási és Viszontbiztosítási Szövetség (Insurance Europe) az európai biztosítási ágazat képviselője nemzetközi szinten.

Az Insurance Europe egy 2019 augusztusában és szeptemberében 10 európai országra kiterjedő felmérése szerint a felnőtt lakosság közel felének egyáltalán nincs önálló nyugdíj-megtakarítása, ugyanakkor többségük érdeklődik a nyugdíj-célú megtakarítások iránt. A megtakarításokkal kapcsolatban a kutatásban az európaiak számára legfőbb prioritásnak a biztonság számított (a megkérdezettek 73%-a inkább a biztonságot választotta a kockáztatás helyett, azaz fontosnak tartotta, hogy legalább a befektetett összeget visszakapja). Emellett a fizetési rugalmasság, a megtakarítások örökölhetősége és a likviditás is fontos szempontként jelent meg (Lambert, 2020).

Egy másik, 2016-ban 15 ország részvételével megvalósuló kutatás keretében nemzetközi szinten vizsgálták a nyugdíjjal kapcsolatos attitűdöket. A felmérésbe 900 munkavállaló és 100 nyugdíjas volt bevonva. A kutatásból kiderült, hogy a magyar válaszadók érzik legkevésbé felelősnek önmagukat a nyugdíjas évek jövedelméért a vizsgált nemzetek közül és körükben volt a legkisebb a megtakarítási hajlandóság (Horváth, 2016).

Romániában a BCR kereskedelmi bank által 507 személy részvételével 2022 nyarán megvalósított „Money Matters” kutatás eredményei szerint a románok általában 351 lejt tesznek félre havonta. A megkérdezetteknek azonban csak 33%-a tesz félre pénzt időskorra. Egy 2023-ban a Revolut-Dynata vállalatok által több mint 1000 személlyel elvégzett kutatás szerint a romániaiak hozzávetőleg 20%-a egy lejt sem tud félretenni és csak mindössze 23% mondta, hogy egész évben megtakarít³.

Egy még frissebb, 2025 január-februárjában az ISRA Center kutatóintézet által az Alapkezelőket Tömörítő Szövetség (APAPR) számára készített kutatásból kiderül, hogy a romániai megkérdezettek 37%-a egyáltalán nem tud félretenni és 58%-uk hiszi, hogy az államnak nehézségei lesznek a jövő generációk nyugdíjainak kifizetésével. Az ISRA Center 1100 fős mintán történt felmérése alapján a megkérdezettek legnagyobb része, 68%-a vészhelyzeti megfontolásból takarít meg (ISRA, 2025).

Az öngondoskodás, vagy előtakarékoskodás célja a jövőbeni, elsősorban időskori megélhetés biztosítása, az időskori szegénység megelőzése. Romániában a szegénységi kockázatnak kitett 65 év felettiek száma csökkenő tendenciát mutat, de még így is magas arányt képvisel. 2023-ban az országban az Eurostat adatai szerint a 65 év feliek közül 614 ezren (több mint 30%) szegénységi kockázatnak kitettek, arányuk jóval magasabb, mint Magyarország, illetve az Európai Unió tagállamainak átlaga. A szegénységi kockázat csökkenéséhez hozzájárulhat, hogy Romániában a 65 év felettiek esetén a medián ekvivalens nettó jövedelem az Eurostat adatai szerint növekvő tendenciát mutat, azonban az utóbbi évek nyugdíjmelései ellenére még 2023-ban is a románok éves mintegy 6200 eurós nettó jövedelme mindössze az Európai Unió átlag 34%-át jelentette⁴.

Az Insurance Europe érdekképviselői szervezet legfrissebb, 2011 és 2020 közötti periódusra vonatkozó statisztikáiból kiderül, hogy a 2010-es években az életbiztosítások a Covid-19 járvány kitöréséig növekvő népszerűséget mutattak Európá-

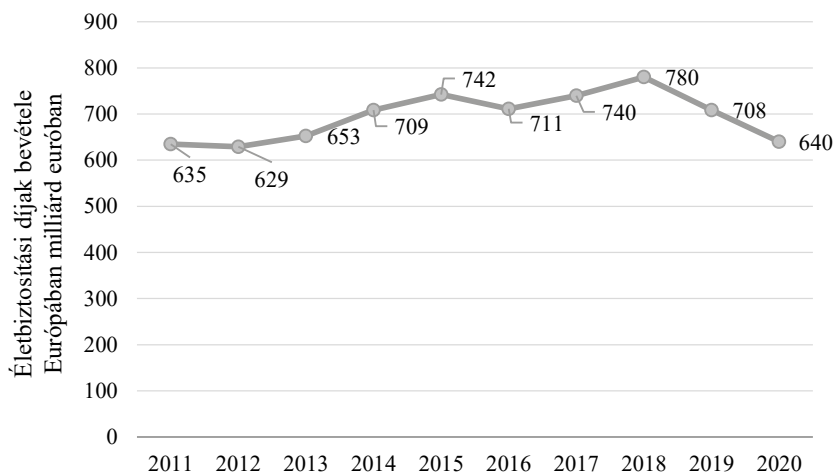
3 <https://www.bcr.ro/ro/presa/informatii-de-presa/2022/09/19/schimbari-de-comportament-financiar-47-la-suta-dintre-romani-si-au-restrans-cheltuielile-in-ultimul-an-din-cauza-cresterii-preturilor>.

4 https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_pepso1n__custom_16727368/default/table?lang=en.

ban (3. ábra). A világjárvány bizonytalansága és a lezárások 2020-ban azonban sokakat arra készthettek, hogy a nyugdíjcélú megtakarítást elodázzák.

3. ábra

Életbiztosításokból származó éves bevételek Európában 2011–2020 között

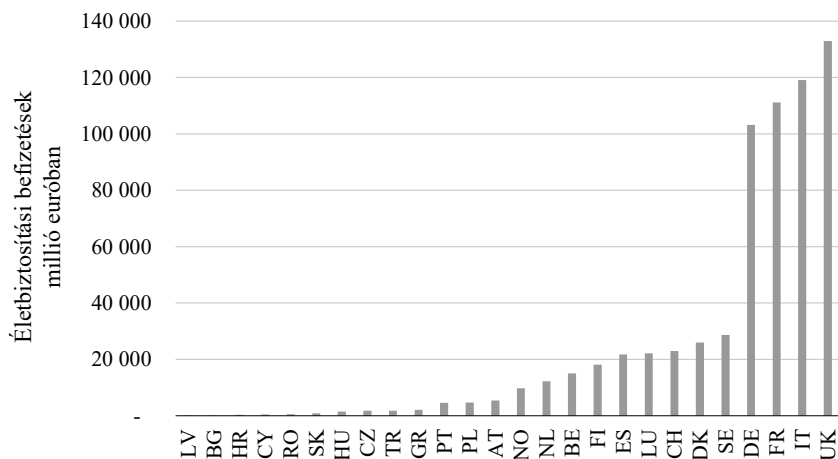

Forrás: saját szerkesztés az Insurance Europe adatai alapján (2024)

Az életbiztosítási befizetések (*gross premiums written – GPW*) országokénti vizsgálatában 2020-ban két országcsoporthoz volt markánsan elkülöníthető: egyik azok az országok, melyeknél az éves díjbefizetés meghaladta a 100 milliárd eurót (Németország, Franciaország, Olaszország, Anglia), a másik a többi ország, melyeknél a 40 milliárdot sem érte el. Románia ebben az évben az életbiztosításokra legkevesebbet költő országok között szerepelt Magyarország után (lásd 4. ábra).

4. ábra

Életbiztosítási díj (prémium) megoszlása az európai országokban 2020-ban

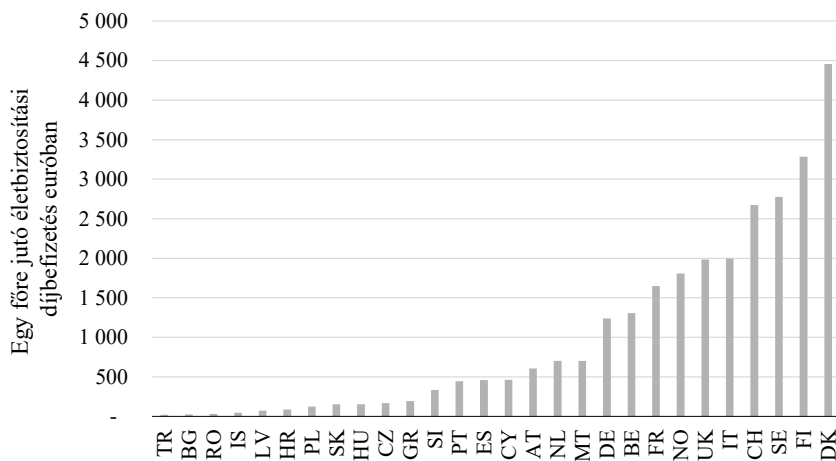

Forrás: saját szerkesztés az Insurance Europe adatai alapján (2024)

Egy másik fontos mutató a biztosítások elterjedtségének vizsgálatához az „*insurance density*” vagy biztosítási sűrűség, amely az egy főre jutó átlagos biztosítási díjakat mutatja. Eszerint 2020-ban Magyarországon 153, Romániában csupán 29 euró értékű életbiztosítási díj jutott egy személyre (5. ábra). A „*life penetration*” (életbiztosítási áteresztő képesség) mutató pedig azt fejezi ki, hogy az egyes országokban az életbiztosítási díjak az adott ország GDP-jének hány százalékát teszik ki. 2020-ban az Insurance Europe adatai szerint az európai országok közül Romániában volt a legkisebb ez az arány, az életbiztosítási bevételek a GDP csupán 0,26%-át jelentették, ami 2023-ban is hasonló maradt a Pénzügyi Felügyeleti Hatóság jelentése alapján (0,19%).

5. ábra

Egy főre jutó életbiztosítási díj 2020-ban az európai országokban

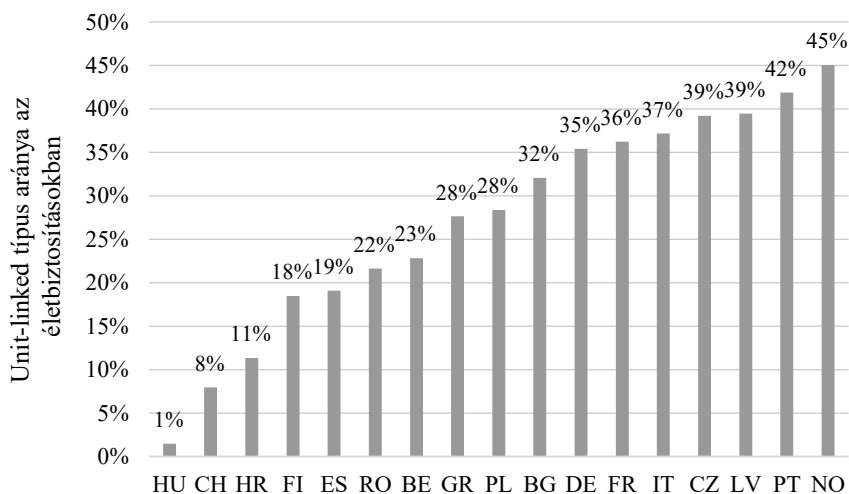

Forrás: saját szerkesztés az Insurance Europe adatai alapján (2024)

Az Insurance Europe 2020-as adatai alapján megnézhető az is, hogy az életbiztosításokon belül milyen arányt képviselnek a befektetési egységhez kötött biztosítások (unit-linked). Itt már Románia előzi Magyarországot, a román életbiztosítások közel 22%-a unit-linked típusú volt 2020-ban (6. ábra), ami 2023-ra 37%-ra nőtt a Pénzügyi Felügyeleti Hatóság éves jelentése szerint.

6. ábra

Unit-linked típus aránya az életbiztosításokban 2020-ban
az európai országokban

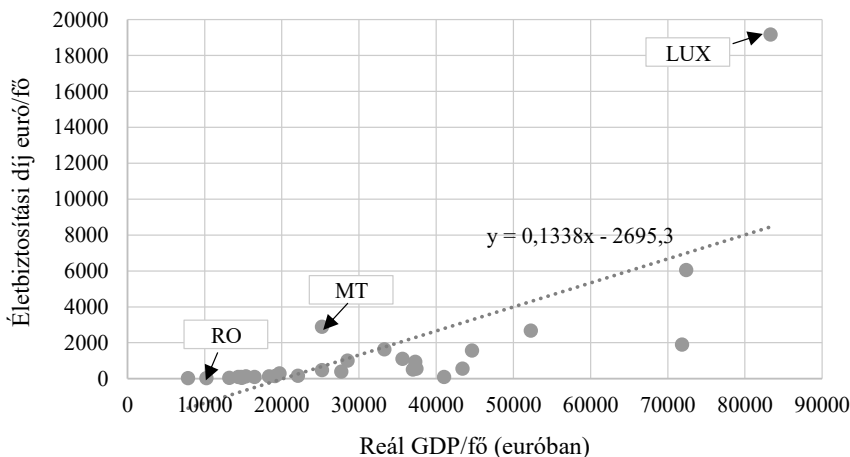
Forrás: saját szerkesztés az Insurance Europe adatai alapján (2024)

2021-ről 2022-re azonban a teljes európai életbiztosítási piac 9%-kal csökkent, ami az emelkedő inflációnak tulajdonítható.

A legfrissebb, 2022-es adatok szerint az Európai Unió tagországait elemezve erős korreláció figyelhető meg az egy főre jutó életbiztosítási díjak és az egy főre eső GDP között. Ha az egyes országokra jutó bruttó életbiztosítási díjakat elosztjuk a népességszámmal és összevetjük az Eurostat adatai szerinti reál GDP/fő értékekkel, azt figyelhetjük meg, hogy az adatok közti korrelációs együttható értéke közel 0,67 (szignifikáns, $p < 0,05$), ami viszonylag erős, pozitív irányú kapcsolatot jelent. A lineáris regresszió analízis alapján az R^2 együttható 0,445, tehát kb. 44,5%-ban, közepesen erősen magyarázza az egy főre eső GDP az életbiztosítási díjakat Európában. Ez alapján tehát a fejlettebb gazdaságok lakói általánosan többet költenek megtakarításokra, életbiztosításokra. A 7. ábrán megfigyelhető, hogy a magasabb GDP/fővel rendelkező országokban magasabb az egy főre jutó befizetett életbiztosítási díj. Kiugró értéknek számít a befizetett életbiztosítási díjakat tekintve Luxemburg és Málta, ahol az átlagnál jóval magasabb az egy főre jutó életbiztosítási díj értéke.

7. ábra

Az egy főre jutó reál GDP és az egy főre jutó életbiztosítási díj kapcsolata az EU országokban 2022-ben

Forrás: saját szerkesztés az Eurostat és EIOPA adatok alapján (2024)

4. A ROMÁNIAI NYUGDÍJRENDSZER ÉS A BIZTOSÍTÁSOK HELYZETE

2023-ban az Eurostat adatai alapján Romániában a születéskor várható átlagos élettartam 76,6 év. Ez az érték az utóbbi három évben növekvő tendenciát mutat, aminek következménye, hogy a nyugdíjkiadások várhatóan szintén növekednek majd. Ezzel szemben a születések száma a statisztikai hivatal adatai szerint Romániában kb. 155 ezer volt 2023-ban, ami 1930 óta a legalacsonyabbnak számít. A születésszám ráadásul az utóbbi hét évben csökkenő tendenciát mutat. Fontos kérdés ezért, hogy a jövőben vajon lesz-e elég számú aktív foglalkoztatott, akik fedezni tudják a nyugdíjjáradékokat.

A 2010/263-as számú törvény alapján Romániában a nyugdíjkorhatár a férfiak számára 65 év, a nők számára pedig fokozatosan emelkedik, 2030-ra eléri a 63 évet, 2035-re pedig a 65 évet. 2023-ban Romániában a nyugdíjasok átlagos száma a statisztikai hivatal adatai szerint 4,98 millió fő volt (kb. a lakosság negyede), ami 0,47%-kal kevesebb, mint 2022-ben és 1,94%-kal kevesebb, mint 2021-ben. Ez alapján elmondható, hogy a nyugdíjasok aránya csökkenő tendenciát mutat jelenleg. Az egy foglalkoztatottra jutó nyugdíjasok száma is összhangban van ezekkel az eredményekkel az utóbbi 3 évben, hiszen míg 2021-ben 0,67 volt, addig 2022-ben és 2023-ban 0,64. Csakhogy, várhatóan 2030-tól elkezdődik az úgynevezett

„dekrétgyerekek”, az 1967-től nagyszámban születettek nyugdíjba vonulása, és megfordul a trend. Összehasonlításképpen: 1966-ban közel 274 ezer gyerek született Romániában, míg 1967-ben, a bevezetett abortusz- és fogamzásgátló tilalom miatt már szinte kétszer annyi, közel 528 ezer csecsemő jött a világra. 2023-ban nem volt sikeres a nyugdíjasok dolgozók általi eltartása, a román Pénzügyminisztérium adatai szerint 109,8 milliárd lej volt a dolgozók után befizetett nyugdíjárulék, azonban ez nem fedezte a 111,9 milliárd lejnyi nyugdíjkiadásokat.

A hárompilléres nyugdíjrendszer egy, a nyugdíj-finanszírozási problémák kezelésére a Világbank által 1994-ben kidolgozott ajánlás, melyet Romániában 2008-ban vezettek be. Lényege az állami felelősség csökkentése és az öngondoskodás előtérbe helyezése. Ennek keretében az I. pillér felosztó-kirovó elvű, a II. pillér azonban tökefedezeti elvű. A II. pillér szinte minden 35 évnél fiatalabb munkavállaló számára kötelező, munkajövedelmekhez kapcsolódó megtakarítási program, ami a nem állami kézben levő, de az állam által szigorúan szabályozott nyugdíj-alapokon keresztül valósul meg. A III. pillér egy opcionális egyéb nyugdíjbiztosítás, melyet az egyén a nettó jövedelméből és a megtakarításaiból finanszíroz.

Romániában a II. pillérhez a munkaszerződés aláírásától számított 4 hónapon belül alapkezelőt kell választania a munkavállalónak. Ha ezt nem teszi meg, besorolják valamelyikhez, de bármikor lehetősége van alapkezelőt váltani. Valamennyi nyugdíjalap a tőzsdén kamatoztatja, kötvényekbe és részvényekbe fekteti a befizetők pénzét. A romániai Alapkezelőket Tömörítő Szövetség (APAPR) adatai szerint 7 magánnyugdíjalap közül lehetett választani 2024-ben.

A romániai biztosítási piacot monopolisztikus verseny jellemzi. A két biztosítási szegmens, az általános és az életbiztosítások közül az összes biztosítási díj és a biztosítótársaságok számának mintegy 84%-át az általános (nem élet-) biztosítások teszik ki, így ezek képviselik a nagyobb részt a piacon (Major-Kovács, 2011).

1950-től állami monopólium jellemezte a román biztosítási szektort, mely 1990-ben szűnt meg. 1990 után létrejött a Biztosítási Felügyeleti Bizottság, ami jelenleg a román Pénzügyi Felügyeleti Hatóság részeként működik (Anghelache et al., 2018). Majd 1997-ben 47, míg 2000-ben már 73 magán biztosítási társaság működött. A 2007-es európai uniós csatlakozás hozzájárult a biztosítási jogszabályok harmonizálásához és a verseny fokozódását eredményezte (Androdić-Brătulescu, 2019). Azóta a román biztosítási piacon számtalan fúzió és felvásárlás történt, de előfordultak csődök is.

2023 decembere óta 25 biztosítótársaság működik engedélyezetten az országban, amiből 13 csak általános, 6 csak életbiztosítási, míg 6 mindkét biztosítási szegmessel foglalkozik. A 25 biztosítótársaságnak 2023-ban 18,2 milliárd lej bruttó bevétele volt, ami 10%-os növekedést jelentett 2022-höz képest (ASF, 2023). 2023-ban az egy főre jutó átlagos biztosítási díj 1102 lej volt, ami jelentős növekedés a tíz

évvel korábbi, 2012-es 94,72 lejes értékhez képest. Az életbiztosítási díjbefizetések fokozatosan növekedtek a 2000-es évek elején, azonban a 2008-as válság nagyon súlyosan érintette ezt a szegmenst. 2009-ben az életbiztosítási díjak aránya csak 4,56%-a volt az összes biztosítási bevételnek (Virlanuta, 2013).

A 2008-as válság után ismét növekedésnek indult az életbiztosítási piac, a növekedés csak 2020-ban esett vissza a koronavírus világjárvány miatt, de utána ismét fellendült az iparág. 2023-ban az életbiztosítások díja (prémiuma) kb. 3 milliárd lej volt, ami 12%-os növekedést jelentett 2022-höz képest. Ezeknél a biztosítástípusoknál a piaci részesedés szerinti 5 legnagyobb biztosítótársaság 2023-as összpiaci részesedése 81,79% volt. Ezt a magas koncentrációt a Pénzügyi Felügyeleti Hatóság a román biztosítási piac egy sebezhető pontjának tartja.

A biztosítási brókercég olyan vállalat, amely közvetítőként működik a biztosítást kereső ügyfelek és a biztosítótársaságok között. Segít megtalálni a legmegfelelőbb biztosítási termékeket az ügyfelek igényei és körülményei alapján. Feladatai közé tartozik a tanácsadás, a piackutatás, a közvetítés és az ügyintézés. 2023 végén Romániában az engedélyezett brókercégek száma 258 volt. Az 5 legnagyobb piaci részesedéssel rendelkező brókercég 2023-as összpiaci részesedése 82,22% volt (ASF, 2023).

5. MÓDSZERTAN

A román Pénzügyi Felügyeleti Hatóság jelentései alapján (ASF, 2023) a megtakarítás-jellegű biztosítások népszerűsége a 2020-as koronavírus világjárvány óta, ha kis mértékben is, de növekszik országos szinten Romániában. Régiókra, megyékre lebontott statisztikai adatok azonban nem elérhetőek. Ezért kíváncsiak voltunk, vajon Erdélyben, Székelyföldön, a Csíki-medencében (a Hargita-hegység és Csíki-havasok között elterülő hegyközi medence 73 településén) mennyire ismertek ezen pénzügyi termékek. Vajon hogyan vélekednek a biztosításokról, vagy egyáltalán a megtakarításokról és a román nyugdíjrendszer fenntarthatóságáról a csíki lakosok?

A felmérés célsokasága a Csíki-medencében élő aktív munkavállalók, a 20-65 éves korosztály. A romániai statisztikai hivatal adatai szerint Hargita megyében 2023-ban ennek a korosztálynak a létszáma 172249 fő. A mintavételi keret nekik egy részhalmazuk, $n=240$ megfigyelés. A mintavételi technika nem valószínűségi: egyrészt csíkszeredai intézmények munkatársainak, másrészt ismerősöknek, barátoknak a megkérdezésével, és harmadrészt egy biztosítási iroda ügyfeleinek bevonásával történt. A kutatás ezért nem reprezentatív, az eredmények nem általánosíthatók az alapsokaságra. A kutatás eredményeinek valósághoz való közeli-

tése érdekében a kvótás mintavételhez hasonlóan, az alapsokaság nem és életkor szerinti megoszlását figyelembe véve súlyoztuk a mintában szereplő adatokat.

Az adatfelvétel 2024 februárjától júniusáig terjedt, eszköze a kérdőív volt. Azért esett a választás a kérdőíves felmérésre, mert, szemben más adatfelvételi eszközökkel, strukturáltabb adatelemzést tesz lehetővé, nagyobb minta felmérésére alkalmas és az eredmények kvantitatív módon kiértékelhetők. A kérdőív önkitöltő jellegű volt, melyet online, interneten keresztül válaszoltak meg a kérdezettek. A felmérésben szereplő zárt kérdések eredetileg magyar nyelven készültek, de román nyelvre is lefordítottuk. A kérdőív 36 kérdésből és 3 kérdéscsoportból állt: szocio-demográfiai kérdések, biztosításokra vonatkozó és megtakarításokra irányuló kérdések.

Az adatok elemzése Microsoft Excel és SPSS szoftverek segítségével valósult meg. A kutatás tehát primér, kvantitatív, keresztmetszeti és leíró jellegű. Az előzetesen – a témához kapcsolódó korábbi kutatások alapján – megfogalmazott összetett hipotézis az alábbi:

Ho: Az életkor, a jövedelem, a felsőfokú végzettség, a családi állapot (házasság), a biztosítótársaságok pozitív megítélése és a román nyugdíjrendszer egyéni vonatkozásainak ismerete meghatározó (szignifikánsan összefügg) a megtakarítási jellegű biztosítások igénybevételére nézve. A lakóhely és munkahely típusa azonban nem az.

6. EREDMÉNYEK

A felmérésben résztvevők szocio-demográfiai jellemzői az alábbiak:

- Az $n=240$ válaszadóból 14% román anyanyelvű személy volt, míg 86% magyar nyelven válaszolt a kérdésekre.
- A válaszadók közel kétharmada (65%) nő, a férfiak feleannyian (35%) képviseltették magukat.
- A felmérésben résztvevők közül tízből hét válaszadó (72%) Csíkszeredában lakik, 4% más városban (Tusnádfürdőn vagy Balánbányán), 24% pedig csíki faluban él.
- A kitöltők közel kétharmada (~64%) 40 évnél idősebb személy volt.
- A kitöltők többsége magasan képzett, több mint háromnegyedük (~76%) legalább alapfokú egyetemi diplomával rendelkezik.
- A válaszadók közel 60%-a házas és a többség (71%) rendelkezik gyerekekkel.

- A válaszadók közel fele (47,5%) állami intézménynél, harmada (33,3%) pedig vállalatnál alkalmazott, ugyanakkor tizede (10,8%) magánvállalkozó. Egyötöd részük (21%) nyilatkozott úgy, hogy vezető pozícióban van a munkahelyén.

A csíki válaszadók havi nettó átlagfizetése a nyilatkozataik alapján 5161 RON (~1037,47 EUR⁵), míg mediánfizetésük 4562 RON (~917,06 EUR). Tízből közel hat (55,6%) csíki munkavállalónak a rendszeres havi nettó jövedelme 5000 RON (~1005,11 EUR) alatti, míg négynek (44,4%) fölötti.

A válaszadásban a nők és idősebbek nagyobb arányban vettek részt, mint a férfiak és fiatalabbak. Ezért a kutatás eredményeinek nem és életkor szerinti reprezentativitását cellasúlyozási eljárással biztosítottuk, a román statisztikai hivatal csíki települések lakosairól szóló adatai alapján.⁶

1. táblázat

Mintabeli megoszlások kiigazítása súlyozással

		Életkor			
		20-30	31-40	41-50	51-60
Férfiak	Statisztikai (valóságbeli) megoszlás	10%	12%	14%	15%
	Mintabeli megoszlás	6%	6%	11%	12%
	Alkalmazott cellasúly	1,69	2,00	1,24	1,24
Nők	Statisztikai megoszlás	9%	11%	14%	16%
	Mintabeli megoszlás	13%	11%	20%	21%
	Alkalmazott cellasúly	0,69	0,99	0,68	0,77

Forrás: primér kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés (2024)

A Csíki-medencében lakók nagy többsége (81,4%) rendelkezik valamiféle megtakarítással. Azonban jóval kisebb részük, csupán 45,8% tesz félre egyéni kezdeményezésből a nyugdíjas évekre. Ez az arány azonban meghaladja azt, mint amit Románia teljes népességére 2025 elején mértek. Az ISRA Center kutatóközpont felmérése szerint a romániaiak csak alig egyötöde (22%) tesz félre tudatosan nyugdíjra (ISRA, 2025). A csíkiak körében többségben azok vannak (41,3%), akik szerint nemcsak az állam és az egyén felelőssége a tisztességes és nyugodt időskor megteremtése, hanem az állam az egyénnel közösen viseli ezt a terhet. A csíki kitöltők csupán 6,1%-a gondolja azt, hogy elég lesz az állami nyugdíj a tisztességes megélhe-

5 A 2024-es BNR (Román Nemzeti Bank) középárfolyama alapján, az átváltási árfolyam értéke 4,9746 EUR/RON.

6 <http://statistici.insse.ro/tempoins/index.jsp?page=tempo3&lang=ro&ind=POP107D>.

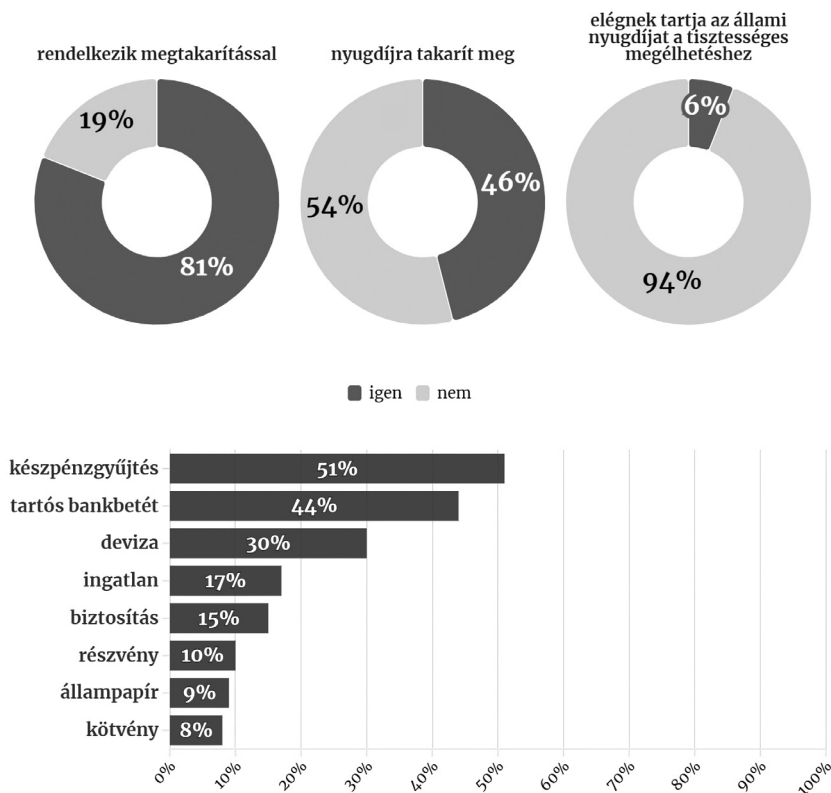
téshez és 65% biztos abban, hogy kevés lesz az állami nyugdíj. Felmérésünk ezen eredménye is összecseng a legfrissebb hasonló jellegű romániai kutatással, mely szerint a válaszadók csak kb. egyharmada (36%) hisz abban, hogy az állam nehézségek nélkül fogja tudni fizetni a nyugdíjakat a jövőben (ISRA, 2025). A csíki válaszadók mindössze ötöde (20,4%) nyilatkozta, hogy – egy ötfokozatú skálán értékelve – közepes szintnél nyugodtabb a nyugdíjas évei anyagi biztonságát illetően. A nyugodtsági átlagpontoszám közepes szintnél kissé magasabb, 2,95 lett.

Rákérdeztünk a leggyakoribb megtakarítási szándékokra is, és az eredmények nagyon hasonlóak, mint amit az Alapkezelőket Tömörítő Szövetség (APAPR) megrendelésére készített 2025-ös kutatás bemutat (ISRA, 2025). A csíkiak közül, hasonlóan, mint az országos felmérésben a legtöbben, váratlan helyzetek, vészhelyzetek esetére tartalékolnak (62%), ezután következik az utazás, vakáció (47%), majd a gyereknevelés és az oktatás (30%). Lakásfelújításra, vásárlásra a csíkiaknak csak 26%-a tartalékol, kevesebben, mint amennyien az országos kutatásban választak erre (49%).

A válaszadók több mint fele (51%) jelölte meg a készpénzgyűjtést, mint legfőbb megtakarítási módot. Az ezutáni legnépszerűbb mód a tartós bankbetét (44%), majd a devizatartás (30%). A megkérdezettek mintegy egyötöde alkalmazza a megtakarításaiban az ingatlanbefektetést (17%) és a biztosításokat (15%). Részvényekkel (10%), állampapírokkal (9,4%) és kötvényekkel (8,3%) a nyilatkozók alig egytizede foglalkozik.

8. ábra

Megtakarítási szokásokra vonatkozó eredmények

Forrás: primér kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés (2024)

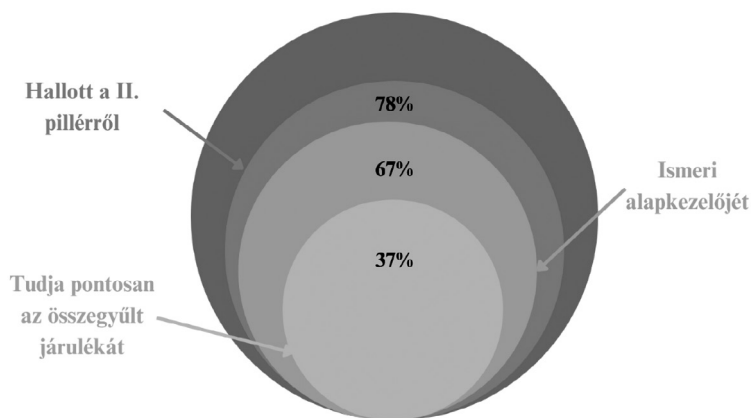
A kevésbé kockázatos megtakarítási módok tehát a népszerűek, ami összhangban van azzal, hogy a válaszadók többsége (82%) saját kockázatvállalási hajlandóságát közepesnek vagy közepes alattinak minősítette egy ötfokozatú Likert-skálán. A válaszadók átlagos kockázatvállalás-hajlandósági pontszáma közepesnél alacsonyabb (2,78). A férfiak (~83%) és a nők (~81%) többsége is kevésbé kockázatvállalónak jelölte meg magát. A Pearson-féle khí-négyzet statisztikai próba alapján ($\chi^2=3,286$, $df=4$, $p=0,511>0,05$) nincs szignifikáns kapcsolat a nem és a kockázatvállalási képesség között.

Nyugdíjas korban elsősorban állami nyugdíjból szeretnének megélni a csíki válaszadók (~87%), harmaduk azonban az önkéntes megtakarításra is számít (~39%) és csupán egyötödük (~22%) szeretne munkát vállalni a nyugdíjkorhatár betöltése után.

A csíki válaszadók több mint háromnegyede (78%) hallott a II. nyugdíjpillér-ről. Ez lényegesen kevesebb, mint a legfrissebb országos kutatás eredményében szereplő 97% (ISRA, 2025). A felmérésünkben résztvevőknek csak kétharmada (~67%) van tisztában azzal, hogy mely magánnyugdíjalap kezeli a pénzét. Még kevesebben vannak azok, akik tudják, hogy pontosan mennyi pénzük van összegyűlve a II. pillérben (~37%).

9. ábra

A felmérés eredményei a II. nyugdíjpillér ismeretéről

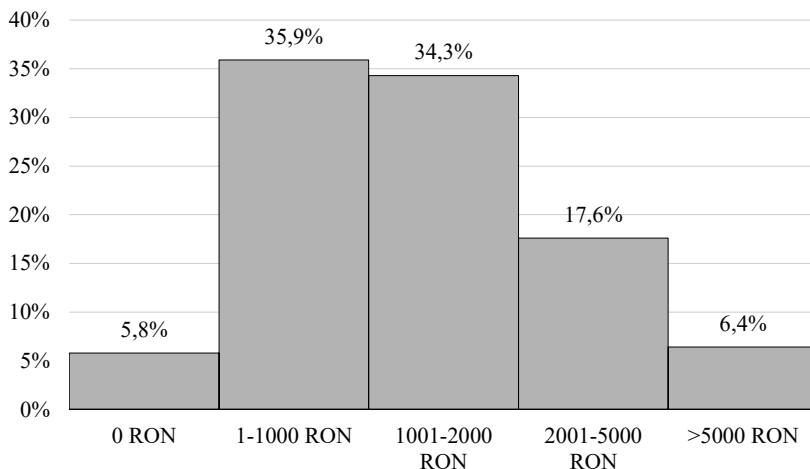

Forrás: primér kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés, 2024

Tízből kilenc válaszadó (93%) kötött már biztosítási szerződést. Többségük (76%) évente 2000 RON (~402,04 EUR) alatt költ biztosításokra, kicsivel több mint 6%-uk pedig 5000 RON (~1005,11 EUR) fölött.

10. ábra

A felmérésben résztvevők évi biztosításra költése

Forrás: primér kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés (2024)

A csiki lakosok körében a megtakarítási célt szolgáló életbiztosítások népszerűsége (43%) elmarad az utasbiztosításokétól (59%). Az egyéb fakultatív biztosítások közül viszonylag sokan kötöttek már egészségbiztosítást (40%), és a csíkiak körülbelül negyede választott már fakultatív gépjárműbiztosítást (27%), balesetbiztosítást (27%) és felelősségbiztosítást (19%). A megtakarítási célú biztosítások közül a hagyományos élet- és nyugdíjbiztosítások a leggyakrabban igénybe vettek a Csíki-medence lakóinak körében, egyötödük kötött már ilyen biztosítást, míg befektetési unit-linked biztosítást csak feleannyian vettek igénybe (11,4%). A hagyományos megtakarításos biztosítástípusokról a kitöltők közel háromnegyede hallott (73%), míg a befektetési életbiztosításokról csak felük (48%), a tanulmányi biztosításról pedig kevesebb, mint harmaduk (29%).

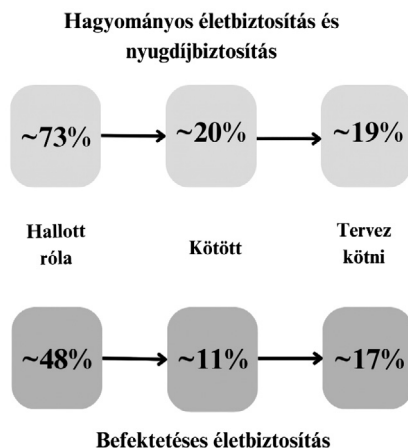
A biztosítások kiválasztási folyamatában a négy legfontosabbnak ítélt szempont a következő: a fedezetek és kiegészítő opciók (a válaszadók 56%-a jelölte fontosnak ezt a tényezőt), az ügyfélszolgálat minősége (53%), a díj összege (52%) és a választott biztosítótársaság (51%) bizonyultak. A díjfizetési módok (39%) csak kisebb mértékben számítanak, míg a reklámok és hirdetések fontossága ezeknél a termékeknel elenyésző (6%) a csíki válaszadók szerint.

A felmérésben résztvevők közel kétharmadának (65,5%) van olyan ismerőse, aki hagyományos életbiztosítással rendelkezik, azonban a befektetési jellegű életbiztosítások előfordulása az ismerősök körében csak fele ilyen gyakori (~33%).

Tízből csak két válaszadó tervez hagyományos életbiztosítást (~18%) vagy nyugdíjbiztosítást (~20%) kötni a jövőben és a befektetési életbiztosítások választása ez esetben is kevésbé népszerű (17%). Ezen megtakarítási forma választását főleg a nyugdíjaskori jövedelem biztosítása (51%), valamint betegségek, balesetek elleni védelem (36%) miatt tennék. Szerepet játszhat az alacsony választókedvben az, hogy a megtakarítás-jellegű biztosításokat viszonylag nehezen érthetőnek gondolják a csíkiak (átlagban 3,18-as pontszámot kapott ezen pénzügyi termékek átláthatósága az ötfokozatú skálán).

11. ábra

Főbb megtakarítás-jellegű biztosítások népszerűsége a válaszadók körében

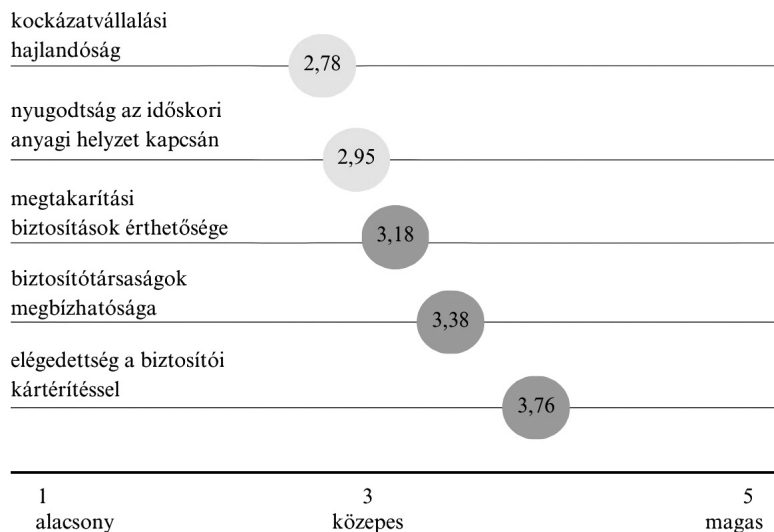
Forrás: primér kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés (2024)

A biztosítótársaságok megbízhatóságát ötfokozatú skálán közepesnél magasabbnak (3,375) ítélik meg a felmérésben résztvevők, csupán 14%-uk véli, hogy kevésbé vagy egyáltalán nem megbízhatóak a biztosítók.

A csíki nyilatkozók 43%-ának volt már része kártérítésben a biztosítók részéről, amivel átlagban közepesnél magasabb szinten voltak elégedettek (3,76 az ötfokozatú skálán). Az elégedetlenek főleg a kártérítési folyamat hosszúságára (23%) és az alacsony kártérítési összegre (15%) panaszkodtak.

12. ábra

A csíkiak megtakarításról és biztosításokról való Likert-skálán alapuló értékelései

Forrás: primér kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés (2024)

A válaszok alapján a családi állapot nincs szignifikáns kapcsolatban a megtakarítást szolgáló biztosítások igénybevételével (a Pearson-féle khi-négyzet statisztikai próba eredménye $\chi^2=0,024$, $df=1$, $p=0,877>0,05$). A házasság tehát nem veszik igénybe ezeket a biztosítástípusokat nagyobb arányban, mint azok, akiknek más a családi állapota a csíki nyilatkozók körében. Ez az eredmény eltér, nem egyezik a korábban publikált szakirodalmi felmérések eredményeivel (pl. Németh et al., 2007). Tulajdonítható ez az eltérés a romániai alacsonyabb jövedelmeknek vagy akár a román állampolgárok alacsony pénzügyi tudatosságának is (SNEF, 2023-30).

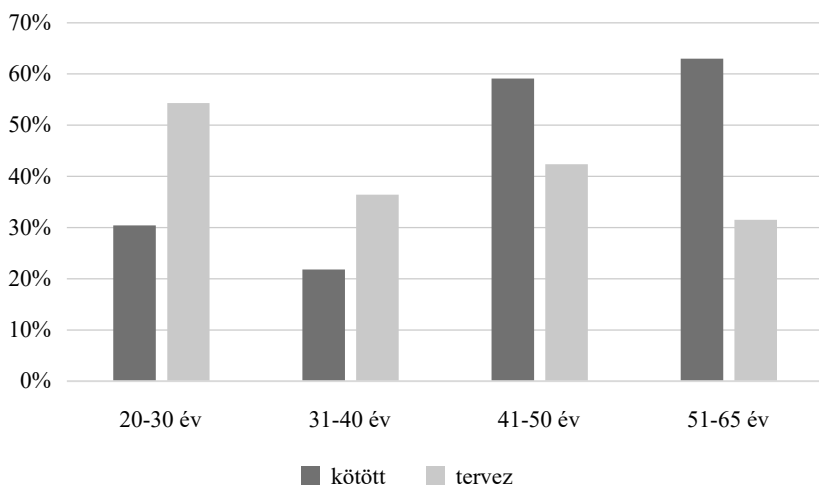
A felsőfokú végzettséggel nem rendelkezők nagyobb része kötött már vagy tervez kötni (76%) megtakarítási biztosítást, mint akik egyetemi végzettséggel rendelkeznek (60%). Azonban a felmérésben résztvevők csupán 24%-a nem rendelkezett felsőfokú végzettséggel, az alulreprezentáltságuk miatt ez az eredmény nem tekinthető megbízhatónak.

Az életkor hatással van a megtakarítási jellegű biztosítások keresletére. A 45 év felettiek 71%-a vett már igénybe vagy tervez igénybe venni megtakarítás-jellegű biztosításokat, míg az ennél fiatalabbaknak csak 53%-a. A Pearson-féle khi-négyzet

statisztikai próba alapján szignifikáns kapcsolat van az életkor és a megtakarítási célú biztosítások igénybevétele között ($\chi^2=14,171$, $df=3$, $p=0,003<0,05$). A 20-30, 41-50 és 51-65 éves korcsoportok többsége kötött vagy tervez kötni megtakarítási célú biztosítást, ezzel szemben a 31-40 évesek alulreprezentáltak, a többségük (56,4%) nem kötött és nem is szeretne kötni ilyen biztosítást. Elmondható még, hogy az idősebbek (>41 év) nagyobb arányban kötöttek már, míg a fiatalok (≤ 30 év) tervezik a legnagyobb arányban, hogy igénybe veszik ezt a megtakarítási formát.

13. ábra

Megtakarításos biztosítások igénybevétele korcsoportonként

Forrás: primér kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés (2024)

A városi és községi lakosok, valamint az állami és nem állami szektorban dolgozók mintegy kétharmada már rendelkezik megtakarítási jellegű biztosítással, vagy a jövőben tervezi annak megkötését. A Pearson-féle khí-négyszet statisztikai próba alapján a lakóhely ($\chi^2=0,011$, $df=1$, $p=0,915>0,05$) és a munkahely típusa ($\chi^2=0,553$, $df=1$, $p=0,457>0,05$) nem függ szignifikánsan össze az ilyen biztosítások igénybevételével. Továbbá az sem szignifikáns tényező, hogy valaki vezető pozícióban dolgozik-e ($\chi^2=0,863$, $df=1$, $p=0,353>0,05$).

Akik közepes felettinek tartják a biztosítók megbízhatóságát, nagyobb arányban kötöttek vagy terveznek kötni megtakarítás-jellegű biztosításokat (74%) szemben azokkal, akik közepesnek vagy közepesnél gyengébbnek ítélik meg a megbízhatóságot (54%). A Pearson-féle khí-négyszet statisztikai próba alapján szignifikáns

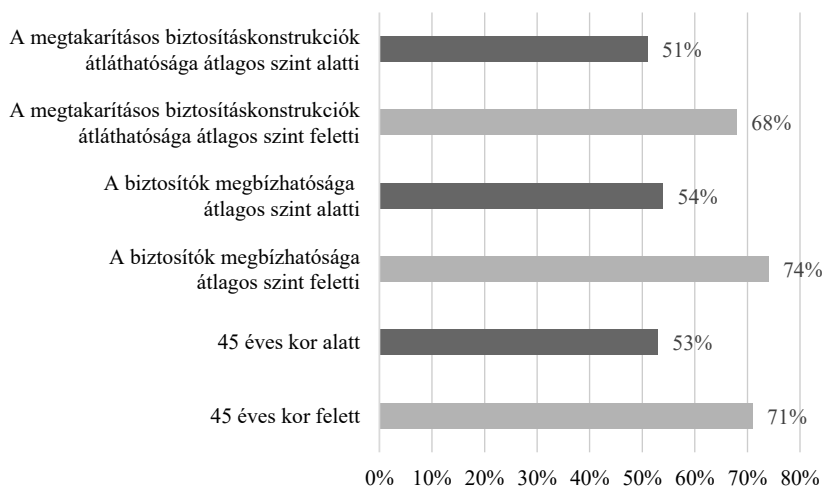
kapcsolat van a megbízhatónak ítéelés és a megtakarítási biztosítások igénybevétele között ($\chi^2=16,532$, $df=4$, $p=0,002<0,05$).

A Pearson-féle khi-négyzet statisztikai próba alapján szignifikáns kapcsolat van a megtakarítási biztosítások érthetőnek ítéelése és azok igénybevétele között ($\chi^2=14,759$, $df=4$, $p=0,005<0,05$). Akik egyáltalán nem találják érthetőnek ezeket a biztosítástípusokat, felülreprezentáltak a nem kötő és nem tervező csoportban, míg akik teljes mértékben érthetőnek tartják ezeket, azoknak 92,9%-a már kötött vagy tervez, hogy ilyen biztosítást vesz igénybe.

A válaszadók 16%-a jelezte, hogy krónikus vagy akut egészségügyi problémája van. Ebből a csoportból 74%- már kötött vagy tervez, hogy megtakarítás-jellegű biztosítást t vesz igénybe. Azonban a statisztikai tesztek alapján elvégzése alapján nincs szignifikáns összefüggés az egészségügyi állapot és a megtakarítás-jellegű biztosítások igénybevétele között ($\chi^2=2,268$, $df=1$, $p=0,132>0,05$). Ugyanígy, a kockázatvállalási szint sem meghatározó ($\chi^2=3,240$, $df=4$, $p=0,518>0,05$) az ilyen jellegű biztosítások választásakor, mind az önmagukat gyenge kockázatvállalónak tartók (közepes vagy az alatti az ötfokozatú skálán ~82%), mind a kockázatvállalóbbak (~18%) 64%-a tervez vagy kötött már megtakarítás-jellegű biztosítást.

14. ábra

Megtakarításos biztosítások választását szignifikánsan befolyásoló tényezők

Forrás: primér kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés (2024)

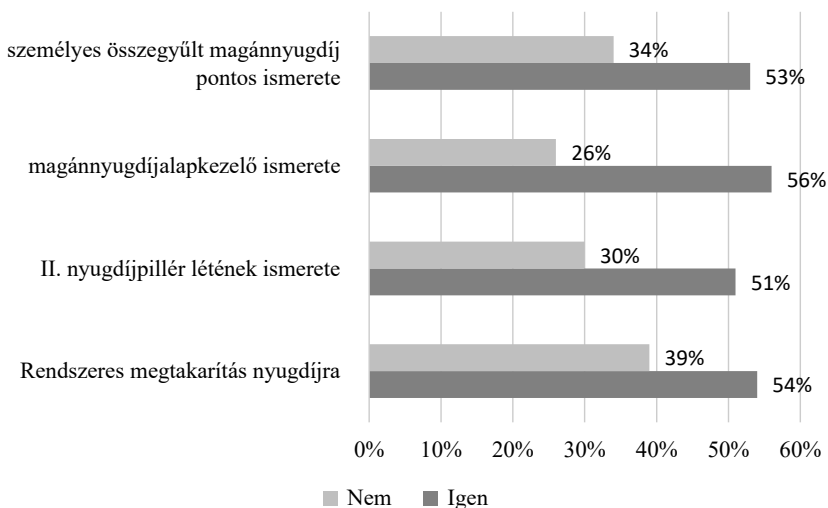
Azok, akik rendszeresen nyugdíjcéllal folytatnak megtakarítást, nagyobb arányban kötöttek már megtakarítás-jellegű biztosítást, mint akik nem (54% vs 39%).

Itt szignifikáns kapcsolat van a khi-négyzet próba alapján ($\chi^2=4,981$, $df=1$, $p=0,026<0,05$).

Több, mint az érintettek fele (51%) kötött már megtakarítás-jellegű biztosítást azok közül, akik hallottak a II. nyugdíjpilléréről. Ezzel szemben azok közül, akik nem ismerték a tőkefedezeti elvű pillért, kevesebb mint három (29,6%) vette igénybe ezeket a biztosítástípusokat. A Pearson-féle khi-négyzet statisztikai próba alapján szignifikáns kapcsolat van a II. nyugdíjpillér ismerete és a megtakarításos biztosítások igénybevétele között ($\chi^2=7,369$, $df=1$, $p=0,007<0,05$). Hasonlóan szignifikánsan hat a megtakarítási biztosítások választására a kötelező személyes magánnyugdíj alapkezelő ismerete ($\chi^2=18,537$, $df=1$, $p=0,000<0,05$): azoknak, akik ismerik, 56%-a kötött megtakarítási biztosítást, míg azoknak, akik nem, csak 26%-a. A tőkefedezeti pillérben eddig összegyűlt személyes nyugdíj összegének ismerete is szignifikánsan befolyásolja a biztosítások igénybevételét ($\chi^2=7,720$, $df=2$, $p=0,021<0,05$). Azok közül, akik pontosan ismerik a megtakarításuk összegét, 53% kötött már megtakarítási biztosítást, míg azok közül, akik nem tudják, csak 34% választotta ezt a lehetőséget.

15. ábra

Megtakarításos biztosítással rendelkezőket elkülönítő tényezők

Forrás: primér kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés (2024)

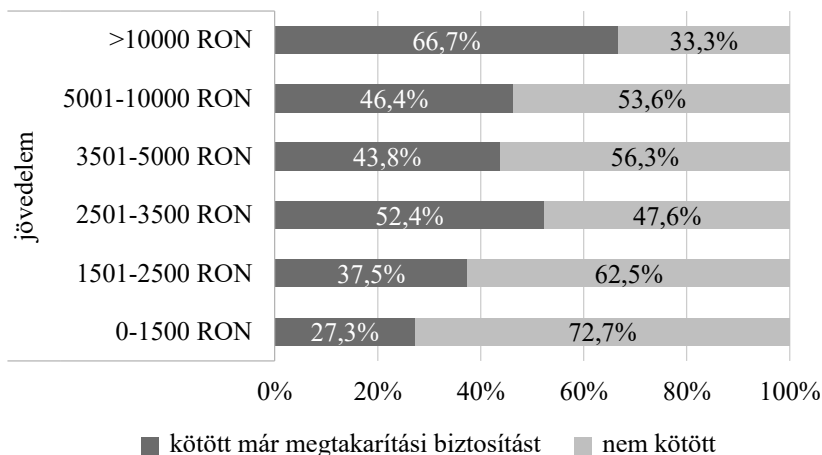
A jövedelem és a biztosításokra fordított díj mértéke szignifikánsan összefügg a khi-négyzet statisztikai teszt alapján is ($\chi^2=12,046$, $df=4$, $p=0,017<0,05$). A Gamma mutató értéke a két ordinális típusú változó között 0,284, ami pozitív, de

viszonylag gyenge kapcsolatra utal közöttük. A Somers'd mutató szerint a biztosításra kifizetett összeg 18,6%-át magyarázza a jövedelem. Azok, akiknek havi jövedelme meghaladja az 5000 RON-t (~1005,11 EUR), felülreprezentáltak a 2000 RON-t (~402,04 EUR) évente biztosításokra költők között (61,4%). Ezzel szemben azoknak, akiknek a havi jövedelme kevesebb mint 2500 RON (~502,55 EUR), csak 5,3%-a költ évente többet mint 2000 RON (~402,04 EUR) biztosításokra, ők pedig túlreprezentáltak az 1000 RON (~201,02 EUR) alatti költők csoportjában.

A megtakarítási célú biztosítás bizonyos szempontból luxusjóságnak tekinthető, melyre egy bizonyos jövedelemszint után nő meg elsősorban a kereslet, ahogy az ebben a kutatásban is megfigyelhető volt. Míg 1500 RON (~301,53 EUR) alatti jövedelem esetén a résztvevőknek csak 27,3%-a kötött már ilyen biztosítást, addig ez az arány növekszik a jövedelem emelkedésével és a 10000 RON (~2010,21 EUR) feletti jövedelemmel rendelkezők körében pedig számottevően megnő a kereslete; az ilyen magas jövedelműek 66,7%-a kötött már ilyen célú biztosítást. Ez alátámasztja, hogy a megtakarítási célú biztosítás a magasabb jövedelműek körében népszerűbb.

16. ábra

Megtakarítási célú biztosítás kötése és a jövedelem kapcsolata

Forrás: primér kérdőíves adatok alapján saját szerkesztés (2024)

Habár a kutatásban az életkor és jövedelem meghatározónak bizonyult a megtakarítási célú biztosítások igénybevételekor, a 2. táblázatból is látható, hogy elsősorban nem a szocio-demográfiai tényezők szignifikánsak ezen termékek választásakor, hanem a tájékozottság és tudatosság.

2. táblázat

Szignifikánsan összefüggő tényezők a megtakarítás-jellegű biztosításokkal a kutatás válaszai alapján

Tényező	Szignifikánsan összefügg a megtakarítás-jellegű biztosítások igénybevételével (Khi-négyzet statisztikai próba alapján)
Nem	✗
Családi állapot (házas)	✗
Egészségügyi probléma	✗
Lakóhely	✗
Munkahely jellege (állami – magán)	✗
Kockázatvállalási szint	✗
Életkor	✓
Jövedelem	✓
Bizalom a biztosítóknak	✓
Megtakarítási biztosítási konstrukciók átláthatónak értékelése	✓
Megtakarítás nyugdíjra	✓
II. nyugdíjpillér ismerete	✓

Forrás: saját szerkesztés a primér kérdőíves felmérés alapján

A kutatás elején megfogalmazott összetett hipotézis nagyrésze igaznak bizonyult. Az életkor, a jövedelem, a biztosítótársaságok pozitív megítélése és a román nyugdíjrendszer egyéni vonatkozásainak ismerete szignifikánsan összefügg a megtakarítási jellegű biztosítások választásával. A családi állapot, lakóhely és munkahely típusa azonban nem lett szignifikáns ebből a szempontból.

A válaszadók több mint háromnegyede egyetemi végzettséggel rendelkezik, azonban csak az ő válaszaikra szűkítve a vizsgálatot is a fent említett tényezők bizonyultak szignifikánsnak.

A kutatás eredményeit összehasonlítva szemléltettük az ISRA Center kutatóintézet 2025-ös országos felmérésének eredményeivel, amely a 3. táblázatban látható. A százalékpontos eltérés az egyes válaszarányok közti különbséget mutatja az ISRA kutatásának eredményéhez képest.

3. táblázat

ISRA kutatása és saját felmérésünk eredményeinek összehasonlítása

	ISRA kutatása	Jelenlegi kutatás	Százalék- pontos eltérés
Megkérdezettek száma (N)	1100	240	
Szemponatok			
Egyáltalán nem tud félretenni	37%	19%	–18%
Időskorra megtakarít	22%	46%	+24%
Vészhelyzeti megfontolásból takarít meg	68%	62%	–6%
Nyugodt az időskori nyugdíj kapcsán, bízik az állami nyugdíjrendszerben	36%	20,4%	–16%
Hallott a II. nyugdíjpillérrel	97%	78%	–19%

Forrás: saját szerkesztések a primér kérdőíves felmérés alapján

7. ÖSSZEGZÉS

Az európai országokban a népesség előregedésének és csökkenésének következtében egyre növekszik az időskorúak aránya a teljes népességen belül. Ennek következményeként mind nagyobb teher hárul az aktív korú népességre, amelynek biztosítania kell a gyermekek és idősek ellátásához szükséges termékeket, javakat és szolgáltatásokat. A kizárólag állami, felosztó-kirovó elven működő nyugdíjrendszer hosszú távú fenntarthatósága Romániában az egyre növekvő államháztartási hiány miatt egyre bizonytalanabbá válik. E tényezők következtében a szakértők szerint elengedhetetlen, hogy az egyének már fiatal korban megkezdjék az önkéntes, hosszú távú megtakarítási szokások kialakítását, és igénybe vegyék az e célt szolgáló pénzügyi termékeket.

Az egyének jellemzően alábecsülik a várható élettartamukat, ezért nyugdíj-előtakarékosági döntéseik során gyakran rövidebb időtávra terveznek a szükségesnél. Hasonlóképpen, sokan alulértékelik a kívánt életszínvonal fenntartásához szükséges anyagi forrásokat, és nem gondoskodnak arról, hogy megtakarításaik elegendőek legyenek a hosszú távú kiadások fedezésére. Emellett gyakran figyelmen kívül hagyják a növekvő infláció lehetséges hatásait, amelyek egy 20–30 éves nyugdíjas időszakban jelentős jövedelemcsökkenést okozhatnak. A nyugdíjas évekre való felkészülés hiányosságai között említhetők továbbá az egészségügyi kockázatok, illetve a háztartásban bekövetkező változások (például a házastárs halála) következményeinek alábecslése is (Vaskövi, 2023). Az ilyen kockázatok

kezelésében fontos szerepet játszanak a megtakarítási célú biztosítási termékek, mint a tanulmányi, az élet- és nyugdíjbiztosítás.

A jelen kutatás célja a Csíki-medencében élő lakosság megtakarítási szokásainak feltárása, különös tekintettel a megtakarítási célú biztosítások igénybevételének jellemzőire. A téma újdonságértékét az adja, hogy eddig nem készült olyan empirikus kutatás, amely kifejezetten a megtakarítási jellegű biztosításokat választó fogyasztók magatartási tényezőit vizsgálta Románia, Erdély vagy Székelyföld térségében.

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a hosszú távú biztosításokkal kombinált megtakarítások igénybevétele összefüggésben áll bizonyos szocio-demográfiai tényezőkkel, különösen az életkorral és a jövedelemszinttel. Ezzel szemben a lakóhely típusa, a foglalkoztatás jellege, a nem és a családi állapot nem mutatott szignifikáns kapcsolatot a megtakarítási célú biztosítások választásával. A vizsgált termékek elsősorban azok körében voltak népszerűek, akik tudatosan készülnek a nyugdíjas évekre, megbízhatónak tartják a biztosítótársaságokat, és jól ismerik a II. nyugdíjpillérre vonatkozó saját adataikat.

A kutatás egyik korlátja a nem valószínűségi mintavétel alkalmazása, amely miatt az eredmények nem általánosíthatók teljes mértékben a Csíki-medence teljes lakosságára. Bár a minta életkor és nem szerint súlyozott volt annak érdekében, hogy ezekben a szempontokban közelítse az alapsokaság eloszlását, az általánosíthatóság továbbra is korlátozott marad.

A fogyasztói magatartás mélyebb megértése érdekében ajánlott a kvantitatív és kvalitatív módszerek kombinálása, például fókuszcsoportos interjúk szervezése a célcsoport tagjaival. Ez részletesebb betekintést nyújthatna a megtakarítási és biztosítási döntéseket befolyásoló motivációkba. A kutatás jövőbeli kiterjesztése a Csíki-medencén kívüli területek bevonásával regionális összehasonlításokat is lehetővé tenné.

További fejlesztési irányt jelenthet a vizsgált biztosítási termékek piaci szereplők – például biztosítási szakemberek – oldaláról történő elemzése, amely mélyinterjúk révén értékes információkat szolgáltathat az iparág aktuális kihívásairól és trendjeiről.

A legfrissebb, 2025-ös felmérések (ISRA, 2025) szerint Romániában az átlagosan elvárt nyugdíj közel 1000 euró, ami 75%-kal haladja meg a jelenlegi átlagos nyugdíjat. Jelenleg a nyugdíjasok mindössze 10%-a kap ennél magasabb összeget. E tény, valamint a jelen kutatás eredményei egyaránt rávilágítanak az aktív népesség elvárásai és az állami nyugdíjrendszer tényleges lehetőségei közötti jelentős eltérésre.

A helyzet kezelése érdekében célszerű lenne az állam részéről széles körű tájékoztató kampányok és oktatási programok megvalósítása, amelyek nemcsak a

médián keresztül, hanem más csatornákon is felhívják a lakosság – különösen a fiatalok – figyelmét az öngondoskodás fontosságára. Az időskori anyagi biztonság megteremtése és a szegénységi kockázat csökkentése érdekében alapvető jelentőségű a demográfiai folyamatok tudatosítása, valamint a román nyugdíjrendszer és a különböző biztosítási termékek működésének ismerete. A kutatás eredményei alapján a pénzügyi tudatosság és a felkészültség fontosabb szerepet játszik a megtakarítási formák megválasztásában, mint az egyéni társadalmi és demográfiai jellemzők.

MELLÉKLET**A kutatás kérdőíve****1 Lakóhely ***

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ csíki falu/község
- ☐ Csíkszereda
- ☐ más város
- ☐ Egyéb: _____

A továbbiakban az Ön biztosításokhoz való attitűdjére vonatkozó kérdések következnek.

2. Kötött-e már valamilyen fajta biztosítási szerződést? *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ Igen
- ☐ Nem
- ☐ Nem tudom
- ☐ Egyéb: _____

3. Milyen biztosítás-típusokat vett eddig igénybe? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes!

- ☐ Kötelező gépjármű (RCA)
- ☐ Fakultatív gépjármű (CASCO)
- ☐ Kötelező lakás
- ☐ Hagyományos életbiztosítás
- ☐ Befektetési (unit-linked) életbiztosítás
- ☐ Utasbiztosítás
- ☐ Egészségbiztosítás
- ☐ Felelősségbiztosítás
- ☐ Nyugdíjbiztosítás
- ☐ Balesetbiztosítás
- ☐ Tanulmányi biztosítás
- ☐ Nem kötöttem még biztosítási szerződést
- ☐ Egyéb: _____

4. Évente átlagosan mennyit költ biztosításokra? *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ Nem költök biztosításokra.
- ☐ kevesebb mint 1000 RON (201,02 EUR)
- ☐ 1001-2000 RON (201,22-402,04 EUR)
- ☐ 2001-5000 RON (402,24-1005,1 EUR)
- ☐ 5000 RON felett (>1005,1 EUR)

5. Mennyire számítanak/számítanak Önnek az alábbi tényezők a biztosítások kiválasztásánál? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be!

	Kevésbé fontos	Közepesen fontos	Fontos
Díj összege	☐	☐	☐
Fedezetek és kiegészítő opciók	☐	☐	☐
Díjfizetési módok (éves, féléves, havi)	☐	☐	☐
Biztosítótársaság	☐	☐	☐
Ügyfélművelődés, az ügyfélszolgálat minősége	☐	☐	☐
Reklámok, hirdetések	☐	☐	☐

6. Milyen megtakarítási célú biztosításokról hallott eddig? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes!

- ☐ Nyugdíjbiztosítás
- ☐ Hagyományos életbiztosítás
- ☐ Befektetési (unit-linked) életbiztosítás
- ☐ Tanulmányi biztosítás
- ☐ Nem hallottam ilyen célú biztosításokról.
- ☐ Egyéb: _____

7. Van-e olyan ismerőse, rokona, aki az alábbi megtakarítási célú biztosítással rendelkezik? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be!

	Igen	Nem	Nem tudom
Nyugdíjbiztosítás	☐	☐	☐
Hagyományos életbiztosítás	☐	☐	☐
Befektetési (unit-linked) életbiztosítás	☐	☐	☐
Tanulmányi biztosítás	☐	☐	☐

8. Tervezi-e a jövőben valamelyik alábbi megtakarítási célú biztosítást igénybe venni? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be!

	Igen	Talán	Nem
Nyugdíjbiztosítás	☐	☐	☐
Hagyományos életbiztosítás	☐	☐	☐
Befektetési (unit-linked) életbiztosítás	☐	☐	☐
Tanulmányi biztosítás	☐	☐	☐

9. Amennyiben választott már vagy szeretne választani a jövőben megtakarítási célú biztosítást, milyen okból tette/tenné ezt? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes!

- ☐ Nem volt még és nem szeretnék megtakarítási célú biztosítást.
- ☐ Jövedelem biztosítása nyugdíjas évekre
- ☐ Önálló megtakarítási cél
- ☐ Örökség vagy hagyaték tervezése
- ☐ Egyéni védelem kritikus betegségek, balesetek vagy más váratlan események ellen
- ☐ Világjárványoktól való félelem
- ☐ Hozzá tartozók anyagi biztonságának garantálása
- ☐ Hitelek fedezése
- ☐ Üzleti célok
- ☐ Vagyonvédelem
- ☐ Infláció, pénzromlás elleni védelem
- ☐ Befektetési cél

- ☐ Politikai instabilitás elleni védelem
- ☐ Oktatási költségek fedezése
- ☐ Befektetés a gyermek jövőjébe
- ☐ Költségtervezés és tervezhetőség
- ☐ Kiegészítő megtakarítási forma
- ☐ Egyéb: _____

10. Mennyire tartja megbízhatónak a biztosítókat? *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ 1 Nagyon megbízhatatlan
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 Nagyon megbízható

11. Mennyire értékeli átláthatónak, könnyen érthetőnek a megtakarítási célú biztosításokat? *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ 1 Nehezen érthető
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 Könnyen érthető, világos

12. Volt korábban része kártérítésben a biztosítóktól? *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ Igen *Ugrás a(z) 13. kérdésre*
- ☐ Nem *Ugrás a(z) 15. kérdésre*

A továbbiakban az Ön kártérítési tapasztalatairól következnek kérdések.

13. Mennyire volt elégedett a kártérítéssel? *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ 1 Nagyon elégedetlen
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 Nagyon elégedett

A továbbiakban az Ön kártérítési elégedetlenségének okáról következik egy kérdés.

14. Ha elégedetlen volt, miért volt elégedetlen a kártérítéssel? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes!

- ☐ Nem voltam elégedetlen
- ☐ Alacsony kártérítési összeg
- ☐ Kártérítési folyamat hosszúsága
- ☐ Kommunikációs problémák
- ☐ Kizáró záradékok és feltételek miatti fizetés elmaradása
- ☐ Kifogások és bürokrácia
- ☐ Egyéb: _____

A továbbiakban az Ön takarékoskodási szokásaira irányuló kérdések következnek.

15. Rendelkezik-e valamilyen fajta megtakarítással? *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ Igen
- ☐ Nem

16. Milyen célból/célokból takarít meg? **Válassza ki az összezet, amely érvényes!*

- ☐ Nem szoktam megtakarítani
- ☐ Váratlan helyzetek/vészhelyzetek
- ☐ Gyermeknevelés/oktatás
- ☐ Lakásvásárlás/Lakásfelújítás
- ☐ Utazás/nyaralás
- ☐ Nyugdíj
- ☐ Művelődés/hobbi
- ☐ Egészségügyi kiadás
- ☐ Adósság törlesztése
- ☐ Egyéb: _____

17. Milyen megtakarítási módokat vesz igénybe? **Válassza ki az összezet, amely érvényes!*

- ☐ Nem takarítok meg.
- ☐ Készpénzgyűjtés
- ☐ Deviza (valuta) megtakarítás
- ☐ Tartós bankbetét
- ☐ Biztosítási megtakarítás
- ☐ Állampapírok
- ☐ Részvények
- ☐ Kötvények
- ☐ Ingatlanbefektetések
- ☐ Egyéb: _____

18. Tesz-e félre pénzt egyéni kezdeményezésből a majdani nyugdíjas éveire gondolva? **Csak egy oválist jelöljön be!*

- ☐ Igen
- ☐ Nem

19. Mire számít, miből fog élni a nyugdíjkorhatár betöltése után? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes!

- ☐ Állami nyugdíj (I. és II. pillér)
- ☐ Önkéntes nyugdíjpénztárba befizetett összeg (III. pillér)
- ☐ Munkavállalás
- ☐ Nyugdíjbiztosítások
- ☐ Egyéb befektetések
- ☐ Egyéb: _____

20. Hallott-e a kettős nyugdíjpillérről? *

Csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Igen
- ☐ Nem

21. Tudja-e, hogy a kettős nyugdíjpillérben mely magánnyugdíjalap kezeli a pénzét? *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ Igen
- ☐ Nem

22. Tudja-e, hogy a kettős nyugdíjpillérben mennyi nyugdíja van eddig összegyűlve? *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ Igen, pontosan tudom
- ☐ Igen, nagyjából tudom
- ☐ Nem tudom

23. Mit gondol, kinek/kiknek a dolga a tisztességes, nyugodt időskor biztosítása? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes!

- ☐ Állam
- ☐ Egyén
- ☐ Egyéb: _____

24. Mit gondol, elég lesz az állami nyugdíj a tisztas öregkor finanszírozásához? *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ Igen
- ☐ Nem
- ☐ Talán

25. Mennyire tartja magát kockázatvállalónak a pénzügyi döntéseiben? *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ 1 Nagyon kockázatkerülő
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 Nagyon kockázatvállaló

26. Mennyire nyugodt nyugdíjas évei anyagi biztonságát tekintően? *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ 1 Nagyon nyugtalan vagyok
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 Nyugodt vagyok

A továbbiakban szocio-demográfiai helyzetre vonatkozó kérdések következnek.

27. Neme *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ Nő
- ☐ Férfi

28. Életkora *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ 20-25
- ☐ 26-30
- ☐ 31-35
- ☐ 36-40
- ☐ 41-45

- ☐ 46-50
- ☐ 51-55
- ☐ 56-60
- ☐ 61-65
- ☐ >65

29. Legmagasabb végzettsége *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ Általános iskola
- ☐ Szakiskola
- ☐ Líceumi iskola első fokozata (X. osztály)
- ☐ Líceum érettségi diplomával
- ☐ Posztlíceum
- ☐ Alapfokú egyetemi képzés
- ☐ Egyetemi mesterképzés
- ☐ Doktori képzés (Phd)

30. Az Ön rendszeres nettó havi jövedelme *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ 0-1500 RON (0-301,53 EUR)
- ☐ 1501-2500 RON (301,73-502,55 EUR)
- ☐ 2501-3500 RON (502,75-703,57 EUR)
- ☐ 3501-5000 RON (703,77-1005,1 EUR)
- ☐ 5001-10000 RON (1005,3-2010,21 EUR)
- ☐ >10000 RON (>2010,21 EUR)

31. Családi állapota *

Csak egy oválist jelöljön be!

- ☐ Egyedülálló
- ☐ Párkapcsolatban levő
- ☐ Házas
- ☐ Élettársi kapcsolat
- ☐ Elvált
- ☐ Özvegy

32. Van gyereke? **Csak egy oválist jelöljön be!*

- ☐ Igen
☐ Nem

33. Egészségügyi helyzete **Válassza ki az összeset, amely érvényes!*

- ☐ Egészséges
☐ Akut probléma - rövid távú orvosi kezelést igénylő betegség
☐ Krónikus betegség - rendszeres orvosi kezelésre, gyógyszeres terápiára van szükség
☐ Fogyatékkal élő személy
☐ Mentális egészségügyi problémák
☐ Nem kívánom megosztani

34. Ha van munkahelye, vezető pozícióban van a munkahelyén? **Csak egy oválist jelöljön be!*

- ☐ Igen
☐ Nem
☐ Nincs munkahelyem

35. Munkahely típusa **Csak egy oválist jelöljön be!*

- ☐ Vállalkozó
☐ Alkalmazott állami intézménynél *Ugrás a(z) 36. kérdésre*
☐ Alkalmazott vállalatnál
☐ Munkanélküli
☐ Gyereknevelési szabadságot töltő
☐ Háztartásbeli
☐ Nyugdíjas
☐ Egyetemista, tanuló
☐ Egyéb: _____

Állami munkahelyre vonatkozó kérdés

**36. Ha állami munkahelye van, kérjük írja le melyik intézménynél dolgozik.
(A kutatás eredményei szempontjából tartjuk fontosnak ezt a kérdést.) ***

HIVATKOZÁSOK

- Ahir H. – Bloom N. – Furceri D. (2022): The world uncertainty index. <https://doi.org/10.3386/w29763>.
- Androdic (Brătulescu) M.-L. (2019): A study on the insurance density determinants in Romania. <https://doi.org/10.31926/but.es.2019.12.61.2.9>.
- Anghelache C. – Anghelache G. – Mirea M. – Ene L. (2018): Principalele aspecte privind apariția și dezvoltarea pieței asigurărilor în România. *Revista de statistică*. https://www.revistadestatistica.ro/supliment/wp-content/uploads/2018/04/rss_4_2018_Ao2_ro.pdf.
- ASF (2023): Evoluția pieței de asigurări în anul 2023. <https://www.asfromania.ro/uploads/articole/attachments/660ba05adfe97484924411.pdf>.
- Bányár J. (2016): Életbiztosítás. Biztonság a bizonytalanságban. https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2587/1/BCE_MNB_Banyar-Eletbiztositas.pdf.
- Bartók J. (2019): Élet- és nem-életbiztosítások. In: *Pénzügyi intézményrendszer Magyarországon 2019*. https://doi.org/10.35511/978-963-334-336-4/bartok_363-396.
- Buzási K. (2008): Két fogyasztási/megtakarítási modell bemutatása. *Competitio*. 7.(1)1.Debreceni Egyetem. <https://doi.org/10.21845/comp/2008/1/11>.
- Carroll C. – Samwick A. (1998): How Important is Precautionary Saving? *The Review of Economics and Statistics*, 80.(3.)410–419. <https://doi.org/10.3386/w5194>.
- Horváth Gy. (2016): Felkészültünk a nyugdíjra? *Biztosítás és kockázat*, 3(3). <https://doi.org/10.18530/bk.2016.3.80>.
- Hosszu Sz. (2014): A lakossági megtakarítások Magyarországon. https://perepo-dolgozat.uni-pannon.hu/id/eprint/17732/1/11120_hosszu_szabina_2014jan_publikus.pdf.
- ISRA Center szociológiai és marketing kutatóintézet felmérése (2025): Cum văd românii Pilonul 2 de pensii private? <https://apapr.ro/wp-content/uploads/2025/03/sinteza-raport-isra.pdf>.
- Kasilingham R. – Jayabal G. (2011): Impact of Saving Motives on Household Savings. *The Journal of Management Awareness* (14).1.67–75.
- Lambert G. (2020): Az Insurance Europe felmérése tíz európai ország lakosságának nyugdíjcélu megtakarításairól. *Biztosítás és kockázat* 7.(3–4). <https://doi.org/10.18530/bk.2020.3-4.102>
- Lusardi A. (1998): On the Importance of the Precautionary Saving Motive. *The American Economic Review*, 88.(2)449–453. https://www.researchgate.net/publication/4726234_On_the_Importance_of_the_Precautionary_Saving_Motive
- Major O-E. – Kovács I. (2011): A romániai általános biztosítási piac szerkezete és a verseny foka. *Közgazdász Fórum* 14.(3). https://epa.oszk.hu/00300/00315/00093/pdf/EPA00315_kozgazd_forum_2011_03_29-41.pdf.
- Modigliani F. (1988): Pénz, megtakarítás, stabilizáció. Válogatott tanulmányok. Budapest: *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*.
- Németh Gy. (2003): Esszé nyugdíjról, nyugdíjrendszerekről, nyugdíjreformról. *Közgazdasági szemle* XLIX. (1.)51–76. https://kulgazdasag.eu/api/uploads/04_nemeth_gyorgy_d02b1417ee.pdf.
- Németh I. (2011): A fogyasztói magatartás tényezői egyes hosszú távú, befektetés típusú szolgáltatásvásárlási döntésekben. *Doktori értekezés*. <https://rgdi.sze.hu/files/Ertekezesek,%20tezisek/Nemeth%20ldiko-doktori-ertekezes2011.pdf>.
- Németh I. – Veres Z. – Kuba P. (2007): Az életstílus és a pénzzel kapcsolatos beállítódás szerepe a hosszú távú, befektetés típusú vásárlásokban. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/mm/article/view/1342/1188>.
- Sági J. – Sóvágó L. (2003): Lakossági bankügyletek. *Unió Lap- és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft.* ISBN 963 388 372 5.

- SNEF (2023-30): Strategia națională de educație financiară (Nemzeti Pénzügyi Nevelési Stratégia) https://www.edu.ro/sites/default/files/SNEF_proiect_2023.pdf.
- Tatay T. (2009): A háztartások pénzügyi megtakarításai Magyarországon. *Doktori értekezés*. <http://doktori.uni-sopron.hu/id/eprint/271/1/disszertacio.pdf>.
- Vaskövi Á. (2018): Pénzügyi tudatosság és hosszabbodó nyugdíjas évek, beszámoló az idei nemzetközi aktuárius kongresszusról (Berlin, 2018. június). *Biztosítás és kockázat* (5.)3.48–56. <https://doi.org/10.18530/bk.2018.3.48>.
- Vaskövi Á. (2023): Fejezetek az időszedő társadalmak nyugdíjtudatosságáról. *Ph.D. értekezés*. <https://doi.org/10.14267/phd.2024003>.
- Vaskövi Á. – Jászfi E. (2023): Az időskori szegénység és az öngondoskodás összefüggései Európában. *Közgazdasági szemle LXX.* (2023.07-08.)898–923. <https://doi.org/10.18414/ks.2023.7-8.898>.
- Virlanuta F-O. – Nechita D. (2013): Developments and trends in the life insurance market in Romania. https://web.archive.org/web/20200716060808id_/http://www.rce.feaa.ugal.ro/images/stories/RCE2013/papers/Virlanuta_Nechita1.pdf.